

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ДІАГНОСТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ПРОЦЕСІ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Ягунов В. В., Плохута І. С.

ВСТУП

На сьогоднішній день в умовах вторгнення Російської Федерації на територію України та порушення її суверенітету, цілісності і недоторканості виникає потреба у військових фахівцях нового типу зі нестандартним творчим практичним – військово-професійним – мисленням, які є творчими суб'єктами військово-професійної діяльності. Основним проявом суб'єкта військово-професійної діяльності офіцерів є їх професійна суб'єктність, як інтегральна професійно важлива якість, яка «...ґрунтується на позитивному самоставленні, рефлексії, саморефлексії та визнанні у себе діяльних, активно-перетворювальних цілеспрямованих можливостей для самоактуалізації в військово-професійній сфері, і визначає здатності до самодетермінації, самоорганізації та саморегулювання професійної активності згідно зі зовнішніми та внутрішніми критеріями ефективності й доцільності в ситуаціях, які передбачають, з одного боку, певну свободу вибору дій, а з іншого – безпосередню власну відповідальність за результати своєї діяльності як суб'єкта військового управління. Головним проявом сформованості професійної суб'єктності офіцерів є їх становлення суб'єктом військово-професійної діяльності»¹. Відповідно, майбутніх докторів філософії необхідно зробити суб'єктами діагностувальної діяльності в ВВНЗ.

Таки чином у системі військової освіти суттєво актуалізується проблема формування та розвитку всіх компонентів військово-професійної компетентності майбутніх докторів філософії, важливе місце серед яких займає діагностувальна компетентність. А для цього доцільно переглянути методологічні підходи, теоретичні основи та

¹ Ягунов В. В. Професійна суб'єктність, суб'єкт військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної підготовки офіцерів. Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання: монографія / за заг ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во Рута, 2016. – С. 223. ISBN 978-617-581-300-3 <http://lib.iitta.gov.ua/705111/1/>

сучасні методики підготовки майбутніх науковців як дослідників^{2,3}. Слід наголошувати, що саме від розвиненості їх професійної компетентності⁴, важливими компонентами якої є методологічна, методична та діагностувальна види компетентності майбутніх докторів філософії, залежить результативність та якість їх, з одного боку, військово-професійної підготовленості до виконання як повсякденних, так і бойових завдань за призначенням, а з іншого – успішність майбутньої науково-педагогічної діяльності, тобто між ними має існувати безпосередній зв'язок і взаємозумовленість

Отже, особливого значення набуває проблема розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії в контексті їх освітньо-наукової підготовки, оскільки їхня майбутня науково-педагогічна діяльність вимагає здатності до педагогічної проєкції військово-професійних знань, умінь і навичок до реалізації діагностувальної функції у системі військової освіти як суб'єкта діагностувальної діяльності. У зв'язку з цим важливим науково-педагогічним завданням їх військово-професійної підготовки у ВВНЗ є цілеспрямований розвиток у них військово-професійної компетентності, де водночас одним із основних компонентом якої є їх діагностувальна компетентність. Таким чином існує гостра необхідність її цілеспрямованого контекстного розвитку, що становить актуальну проблему професійної педагогіки.

Таким чином, на основі аналізу і систематизації наукових джерел можемо наголошувати, що розроблення методики розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії в системі освітньо-наукової підготовки вкрай необхідна та своєчасна.

² Козубцов І. М., Ягупов В. В., Мараховський Л. Ф. Теорія і практика підготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників поза магістратурою і аспірантурою : монографія. К. : ДЕТУТ, 2017. 299 с. http://lib.detut.edu.ua/files/Nauk_trud_vukladahiv/Fakultet%20Infrastruktur_ruxomuy_sklad%20e2%80%9d/Kafedra_avtomat_integrovan/nauk_tr_vukl.pdf

³ Козубцов І. Н., Ягупов В. В., Таршилова Л. С., Козубцова Л. М. Теорія і методика професійного розвитку науково-педагогічних працівників: в аспекте методологічної культури : монографія. Уральськ: ЗКАТУ ім. Жангір хана, 2016. 312 с. ISBN 978-601-319-027-3.

⁴ Ягупов В. В. Компетентностный подход к профессиональному образованию. *Отечественная и зарубежная педагогика*. 2012. №2(5). с. 48–54. Режим доступу: library.rsu.edu.ru/blog/wp-content...2013/09/iz_raq... <http://lib.iitta.gov.ua/7873/>

1. Сутність і зміст поняття «методика розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії в процесі освітньо-наукової підготовки» та основні принципи реалізації методики

Важливим етапом нашого дослідження є з'ясування поняття «методика» взагалі та «методика розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії в процесі освітньо-наукової підготовки», зокрема, та обґрунтування основних елементів нашої методики. У процесі розроблення методики розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії будемо дотримувались рекомендацій таких провідних науковців, як С. Гончаренка, В. Краєвського, О. Новікова, С. Сисоєвої, В. Ягупова. На думку В. Ягупова, методика означає «конкретні форми та засоби використання методів, за допомогою яких здійснюється все більш глибоке пізнання різноманітних педагогічних проблем та їх розв'язання»⁵.

Але якщо брати до уваги інше джерело, наприклад, Великий тлумачний словник української мови, де поняття «методика» трактується як «вчення про методи викладання певної науки, предмета»⁶.

Але нам імпонує думка С. Гончаренка, який в свою чергу трактував поняття «методика навчального предмета» як галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності вивчення певного навчального предмета. До змісту методики як часткової дидактики входять, на його думку, такі елементи: установлення пізнавального й виховного значення даного навчального предмета і його місця в системі освіти; визначення завдань вивчення даного предмета і його змісту; вироблення, відповідно до завдань і змісту навчання, методів, методичних засобів і організаційних форм навчання⁷.

Інший науковець О. Бойко вважає, що основою методики навчання є «ідея керування дидактичним процесом, проектування і відтворення навчального циклу»⁸.

⁵ Ягупов В. В. Методи навчання військовослужбовців. *Збірник наукових праць Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України* / гол. ред. Ріпа Л.І. 2000. N 4(17). С. 84.

⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С.664.

⁷ Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. С.206.

⁸ Бойко О. В. Формування готовності до управлінської діяльності у майбутніх магістрів військово-соціального управління : Дис. ... канд. пед. наук. 13. 00. 04 / Бойко О. В. К. , 2005. С.134.

У військовій дидактиці поняття «методика» означає як конкретні форми та засоби використання методів навчання військовослужбовців, за допомогою яких здійснюється все більш глибоке пізнання військово-дидактичних проблем та їх розв'язання разом зі військовослужбовцями⁹.

Погоджуємось з думками провідних науковців щодо розуміння поняття «методика», але вважаємо, що у розрізі нашої наукового дослідження саме поняття «методика» має бути адаптоване до вибірки дослідження та специфіки їх освітньо-наукової підготовки як за змістом, так і відображати всі методичні аспекти розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії. У зв'язку з цим розроблена авторська методика сприятиме актуалізації цінностей і мотивації діагностувальної діяльності, систематизації і поглибленню теоретичних діагностувальних знань, розвитку загальних і діагностувальних здатностей, які є основою діагностувальної компетентності.

З урахуванням думок вищевикладених науковців можемо сформулювати нашу дефініцію *методики розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії* як сукупності основних етапів її розвитку, які в свою чергу складаються зі відповідних принципів, методів, методичних прийомів, засобів і організаційних форм їх навчання як майбутніх суб'єктів діагностувальної діяльності в системі вищої військової освіти та сприятимуть розвитку їх цінностей і мотивації, теоретичних і практичних діагностувальних знань, навичок, умінь і здатностей, професійно важливих діагностувальних якостей як суб'єктів педагогічної діяльності у ВВНЗ.

Методика спирається на провідні ідеї та принципи системного, компетентнісного, андрагогічного, суб'єктно-діяльнісного та контекстного методологічних підходів, оскільки, по-перше, її розвиток розуміємо як систему; по-друге, в її розвитку дотримуємося вимог компетентнісного підходу, тобто вважаємо важливими не тільки розвиненість системи діагностувальних знань, а найголовніше їх практичну здатність до успішної реалізації своєї діагностувальної функції з дотриманням цінностей діагностувальної діяльності; по-третє, суб'єктами розвитку діагностувальної компетентності є дорослі особи; по-четверте, її розвиток відбувається у процесі творчої як навчальної, так і дослідницької діяльності як майбутніх суб'єктів науково-педагогічної діяльності власне системи військової освіти.

Безумовно, наголошуємо, що вимоги цих методологічних підходів є методологічною підвалиною для визначення мети, завдань, принципів,

⁹ Ягупов В. В. Основи військово-дидактичних знань : навчальний посібник. К. : РВЦ «Київський університет», 1999. 400 с.

змісту, методів навчання, видів навчальних занять, засобів і організаційних форм навчання щодо розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії.

Методику будемо реалізовувати в три етапи – на ціннісно-мотиваційному, розвивальному та підсумковому етапах.

Основна мета нашої методики полягає у розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії як важливої складової їх військово-професійної компетентності як майбутніх суб'єктів науково-педагогічної діяльності в системі військової освіти.

Для її досягнення слід сформулювати завдання щодо розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії. Згідно з основними положеннями системного, компетентнісного, андрагогічного, суб'єктно-діяльнісного та контекстного підходів до їх діагностувальної підготовки в процесі освітньо-наукової підготовки в процесі розроблення авторської методики її розвитку нами визначені такі основні завдання:

- розвиток цінностей діагностувальної діяльності у майбутніх докторів філософії та цілеспрямоване їх мотивування до вдосконалення своєї діагностувальної компетентності в процесі освітньо-наукової підготовки;

- розвиток діагностувальних знань у майбутніх докторів філософії в процесі освітньо-наукової підготовки у ВВНЗ;

- розвиток діагностувальних навичок, умінь і здатностей як майбутніх докторів філософії у ВВНЗ за допомогою контекстних методів навчання;

- розвиток професійно важливих діагностувальних якостей як майбутніх докторів філософії у ВВНЗ за допомогою контекстних методів навчання.

Підкреслимо, що саме ці завдання є основними та сприймаються нами в комплексі, адже між собою вони взаємопов'язані та взаємозумовлені, а також безпосередньо впливають на розвиток суб'єкта діагностувальної діяльності в процесі їх освітньо-наукової підготовки.

Реалізацію цієї методики будемо здійснювати за рахунок інтерактивних, контекстних, проблемно-ситуативних методик і технологій навчання із застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Суттєвим позитивом інтерактивних методів навчання їх діалогічність, творча можливість встановлення та підтримання в процесі навчання суб'єкт-суб'єктних взаємин між викладачами та майбутніми докторами філософії. Так, В. Свистун вважає, що «інтерактивне навчання ґрунтується на активному та емоційному спілкуванні суб'єктів навчального процесу один з одним, що сприяє усвідомленню та

розв'язанню проблем (наприклад, набуття вмінь швидкого встановлення ділового контакту, ведення конструктивних переговорів; вплив на інших людей у процесі взаємодії з ними та їх мотивування, розвиток у них схильності до професійної діяльності; оволодіння культурою і формування власного стилю ділового спілкування, ефективними прийомами вербального й невербального взаєморозуміння..., які без наявності співрозмовника, наодинці з собою, розв'язати практично неможливо»¹⁰.

Нам також імпонує думка С. Сисоєвої, яка наголошує, що «інтерактивне навчання спрямоване на забезпечення процесу спільного пізнання, отримання знань, умінь, навичок, здобуття необхідних компетентностей у спільній діяльності через діалог, полілог учнів-дорослих між собою й викладачем, а також через безпосередню взаємодію з навчальним оточенням або навчальним середовищем, що забезпечує високий рівень мотивації до набуття освіти і моделює реальність, у якій учасники знаходять для себе галузь застосування набутого досвіду»¹¹.

Вони насамперед реалізуються за допомогою активних методів навчання, що дає можливість організувати роботу як у парах чи трійках або малих групах.

Таким чином використання інтерактивних методів із застосуванням активних методів навчання військовослужбовців у процесі розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії в процесі освітньо-наукової підготовки сприяє в першу чергу розвитку цінностей, змістовної мотивації до діагностувальної діяльності, стимуляції творчої розумової діяльності, розвитку діагностувальних навичок, умінь і здатностей, активізації навчально-пізнавальної діяльності, а також створює сприятливі методичні обставини для їх творчого військово-професійного розвитку.

Важливого значення для розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії в процесі освітньо-наукової підготовки набуває застосування контекстних методів навчання. Вони в свою чергу поділяються на такі види:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- евристичний або частково-пошуковий;

¹⁰ Свистун В. І. Інтерактивні методи навчання взаємодії суб'єктів управління системи професійно-технічної освіти. *Проблеми освіти*. 2014. Вип. № 78, Част. I. С. 74.

¹¹ Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. К. : «ЕКМО», 2011. С. 37.

– дослідницький метод.

Їх застосування, особливо евристичних чи частково-пошуковий і дослідницьких методів дозволяє наблизити освітньо-наукову підготовку майбутніх докторів філософії до реалій їх військово-професійної та діагностувальної функцій у майбутній науково-педагогічній діяльності.

Для вирішення поставлених завдань нашої методики доцільно дотримуватись педагогічних правил загально-дидактичних і специфічних принципів військового навчання та врахуванням їх педагогічних вимог до військово-професійної підготовки майбутніх фахівців зі врахуванням основних положень і вимог системного, компетентнісного, андрагогічного, контекстного та суб'єктно-діяльнісного підходів до їх діагностувальної підготовки¹². До таких принципів будемо відносити такі:

1. Принцип системності, систематичності та послідовності у розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії в процесі військово-професійної підготовки в ВВНЗ, де в першу чергу знання, вміння і навички будуть розвиватися системно та в певному порядку, а кожен компонент навчального матеріалу послідовно та досить логічно пов'язуватися з іншим, тоді як засвоєнні знання спиратимуться на нові та створювати базу для засвоєння інших діагностувальних знань, навичок і вмінь та для розвитку цієї компетентності в цілому.

2. Принцип контекстності, який передбачає проведення усіх видів навчальних занять зі слухачами шляхом безпосереднього врахування їх майбутньої діагностувальної діяльності як військового педагога та науковця у ВВНЗ, а також сприяє усвідомленню ними своєї діагностувальної функції як суб'єкта науково-педагогічної діяльності в системі військової освіти.

3. Принцип андрагогічності, тобто активне їх залучення до розвитку своєї діагностувальної компетентності як дорослих, як офіцерів, які мають достатньо багатий життєвий, військово-професійний і певний діагностувальний досвід, тобто основним видом навчальної роботи майбутніх фахівців буде їх самостійна робота.

4. Принцип міцності засвоєння знань та розвитку практичних діагностувальних умінь і здатностей, що передбачає собою також закріплення набутих діагностувальних знань майбутніми докторами філософії за розділами та запам'ятовування вивченого навчального матеріалу в поєднанні з вивченим. Зокрема для розвитку практичних

¹² Ягупов В. В. Методи навчання військовослужбовців. *Збірник наукових праць Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України* / гол. ред. Ріпа Л.І. 2000. № 4(17). С. 80–85.

діагностувальних умінь і здатностей слід використовувати різноманітні методики, організаційні форми навчання та види навчальних занять.

5. Принцип розвитку освітніх і наукових потреб, що передбачає, по-перше, оцінювання результатів освітньо-наукової підготовленості майбутніх докторів філософії здійснювати шляхом виявлення реального ступеня засвоєння навчального матеріалу і визначення тих прогалів, без засвоєння яких неможливе досягнення поставленої мети; по-друге, сам процес навчання має будуватися з метою розвитку у майбутніх докторів філософії нових освітніх потреб, теоретичного та практичного мислення як суб'єкта діагностувальної діяльності.

6. Принцип усвідомленості навчання, який означає усвідомлення та осмислення майбутнім доктором філософії як усіх параметрів процесу навчання і своїх дій щодо становлення суб'єктом військово-навчального процесу, а найголовніше – становлення творчим суб'єктом навчальної діяльності в процесі освітньо-наукової підготовки.

7. Прикінцевий принцип – це принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії, який забезпечує розвиток самої суб'єктної спрямованості діагностувальної підготовки майбутніх докторів філософії, розвитку суб'єкта діагностувальної діяльності та взаємодії з іншими суб'єктами в процесі реалізації діагностувальних функцій.

Безумовно головним компонентом методики розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії є **методи навчання**. На сьогоднішній день використовуються досить різні методи військового навчання, як традиційні, так і активні, а також різні види навчальних занять^{13,14,15}. Зокрема, такі **методи традиційного навчання**:

– усне викладання навчального матеріалу, яке поділяється на словесно-інформаційне, словесно-евристичне, словесно-проблемне та словесно-дослідницьке; воно включає в себе різні види навчальних занять: розповідей, пояснень, оповідань, лекцій, які насамперед орієнтовані на опанування теоретичних і практичних діагностувальних знань;

¹³ Ягупов В. В. Методи навчання військовослужбовців. *Збірник наукових праць Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України* / гол. ред. Ріпа Л.І. 2000. № 4(17). С. 80–85.

¹⁴ Ягупов В. В. Неімітаційні активні методи навчання. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія* / відп. ред. Носенко Е.Л. 2000. Вип. 5. С. 78–85.

¹⁵ Ягупов В., Свистун В., Погребняк Д. Методи фізичного виховання майбутніх фахівців у закладах вищої освіти та їх класифікація. *Військова освіта* : збірник наукових праць Національного університету оборони України. 2021. № 44. С. 328–343.

– *обговорення навчального матеріалу, який вивчається* – на словесно-інформаційне, словесно-евристичне, словесно-проблемне та словесно-дослідницьке і включає в себе різні види таких навчальних занять: бесід, семінарських занять, дискусій, мозкову атаку, інтелектуальну розминку, аналіз конкретної ситуації;

– *показу та демонстрації* – на наочно-інформаційний, наочно-практичний, наочно-евристичний, наочно-проблемний і наочно-дослідницький; він складається зі демонстрації, ілюстрації, спостереження у формі особистого показу підлеглим цих або інших прийомів і дій, показ дій окремих фахівців, показ натуральних і образних засобів наочності, які вкрай необхідні для розвитку у майбутніх докторів філософії практичних діагностувальних навичок, умінь і здатностей;

– *практичний методи* – на практично-репродуктивні, практично-евристичні і практично-дослідницькі (проблемні) і включають в себе такі види навчальних занять: практичні заняття; групові вправи; лабораторні роботи; вправи; обслуговування бойової техніки та озброєння; командно-штабні навчання; стрільби; водіння бойової техніки; так, основними різновидами занять у ВВНЗ, в яких відбувається освітньо-наукова підготовка майбутніх докторів філософії є тактико-стройові заняття, часткові та комплексні тренування, тактико-спеціальні заняття і навчання; відповідно, саме ці види навчальних занять мають бути адаптовані до їх специфіки, тобто до майбутньої діагностувальної діяльності у ВВНЗ;

– *самостійна робота* – на всі види навчальних занять, що були в попередніх методах; вони поділяються на словесно-наочно-практично-інформаційні; вона має за мету роботу з друкованими джерелами, самостійне тренування та робота з інформаційними джерелами та інтернетом; самостійна підготовка є основним видом навчального заняття для майбутніх докторів філософії згідно зі навчальним планом їх підготовки, що дає змогу розвивати їх навчальну та професійну суб'єктність, без чого їх підготовка, практично, не можлива; самостійна робота розвиває культуру навчальної діяльності, стимулює їх розвиток як військового педагога та дослідника;

– *метод педагогічного діагностування* – включає в себе індивідуальну контрольну співбесіду, опитування, письмові роботи, тестування, контрольні роботи, контроль за інформаційно-технологічними засобами навчання, самоконтроль, іспит і залік.

В освітньому процесі важливе значення має оптимальний вибір видів навчальних занять, які будуть застосовуються в процесі освітньо-наукової підготовки майбутніх докторів філософії. Обов'язковою складовою використання різних організаційних форм навчання, методів

навчання та видів навчальних занять залежить також від вибору та методики застосування засобів навчання. Під поняттям «засоби навчання» деякі науковці наголошують, що це «сукупність предметів, ідей, явищ і способів дій, що забезпечує реалізацію навчально-виховного процесу»¹⁶. До них відносяться будь-які прилади, обладнання, ІКТ та устаткування, що використовуються для передачі інформації у процесі навчання. Синонімами цього терміну служать поняття «дидактичні засоби», «навчальне обладнання», «засоби викладання», «аудіо-відео засоби», «наочний матеріал», «матеріали для навчання», «матеріали для викладання», «навчальна техніка», які використовуються залежно від контексту педагогічної ситуації¹⁷. Отже, у розрізі нашого дослідження важливе значення набувають засоби педагогічного діагностування. Слід зазначити, що вибір засобів їх навчання безпосередньо впливає на розвиток діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії.

Отже обґрунтована нами методика розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії поєднає різноманітні методи навчання та види навчальних занять, що сприяє засвоєнню ними, по-перше, розвитку військово-професійної компетентності, у тому числі й безпосередньо і діагностувальної компетентності, яка їм вкрай необхідна у подальшій науково-педагогічній діяльності.

Таким чином, розвиток їх діагностувальної компетентності неможливий без педагогічно виваженого використання різноманітних видів навчальних занять (лекція, семінарське заняття, групове, практичне та самостійна робота). У зв'язку з цим обов'язковою методичною вимогою є адаптація до їх діагностувальної підготовки. Коротко кожен із них охарактеризуємо.

Лекційне заняття використовується як методологічний і теоретичний методичний прийом для розвитку діагностувальних знань і теоретичного мислення як педагога та дослідника, яке необхідне для розгорнутого теоретичного викладу теоретичних і практичних проблем. Метод викладання проводиться в усній формі у поєднанні з демонстрацією та показом за допомогою засобів ІКТ. Основна мета – це дати майбутнім докторам філософії основи методологічних і теоретичних знань зі проблеми майбутньої діагностувальної діяльності.

Групове заняття – це вид навчального заняття, який проводиться методом викладання матеріалу в усній формі в поєднанні з методом

¹⁶ Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. С. 111.

¹⁷ Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 313.

демонстрації (показу) та методичним прийомом опитування (усного або письмового) контролюється засвоєння майбутніми докторами філософії навчального матеріалу. Вони проводяться після лекції для розвитку їх логічного практичного мислення та закріплення переконань щодо методології, теорії, логіки та методики діагностувальної діяльності в вищій військовій школі. Головне завдання цих занять – це їх навчити критично оцінювати свої міркування та думки щодо певних проблемних питань. Достатньо ефективним є застосування «мозкового штурму» як методичного прийому в процесі проведення групових занять, що сприяє більш кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Семінарське заняття – це основний вид навчального заняття, на якому вони поглиблюють та закріплюють свої теоретичні діагностувальні знання, організують дискусії навколо попередньо вивчених тем і проблемних діагностувальних ситуацій. Воно проводиться з основних найбільш складних тем щодо діагностувальної діяльності. Головна мета – це сприяння поглибленому засвоєнню та систематизації ними найбільш складних питань, спонукання їх до спільного творчого обговорення, оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем, активізування до самостійного вивчення різної наукової та методичної літератури, а також уміти формувати свої погляди з проблемних питань, що обговорюються на занятті.

Практичне заняття – це вид навчального заняття, на якому науково-педагогічний працівник організовує для майбутніх докторів філософії аналіз окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує у них практичне діагностувальне мислення. Воно забезпечує закріплення та вдосконалення практичних дослідницьких навичок і вмінь щодо діагностувальної діяльності як дослідника та педагога.

Самостійна робота майбутніх докторів філософії – основний метод їх діагностувальної підготовки, який реалізується згідно з індивідуальним планом кожного з них. Мета – відпрацювання та закріплення теоретичних і практичних діагностувальних знань, вмінь і навичок, а також оволодіння новими. Вона здійснюється для вирішення таких навчальних завдань:

- 1) закріплення та поглиблення теоретичних і практичних діагностувальних знань, вдосконалення практичних діагностувальних вмінь і навичок;
- 2) відпрацювання і засвоєння нового навчального матеріалу;
- 3) підготовка до майбутніх навчальних, контрольних та інших заходів;
- 4) розвиток культури самостійної навчальної діяльності;
- 5) виконання індивідуальних завдань.

Для реалізації авторської методики розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії нами розроблено спецкурс «Діагностувальна компетентність майбутніх докторів філософії та її розвиток». За його допомогою будемо розвивати систему їх діагностувальних цінностей, мотивації, знань, умінь та навичок, професійно важливих діагностувальних якостей. Таким чином, метою вивчення цього спецкурсу є цілеспрямована підготовка майбутніх докторів філософії до реалізації своєї діагностувальної функції як військовому педагогу та науковцю в системі вищої військової освіти.

Для більш кращого засвоєння спецкурсу доцільно використовувати «метод активізації навчально-пізнавальної діяльності тих, хто вчиться» (В. Ягупов), що представляє сукупність дидактичних прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на них як на суб'єкта майбутньої діагностувальної діяльності, що (порівняно з традиційними методами навчання) насамперед спрямовані на розвиток у них творчого практичного – діагностувального – мислення, активізацію пізнавальної діяльності, розвиток творчих діагностувальних умінь і навичок, здатності нестандартно вирішувати діагностувальні проблеми і проблемні ситуації в майбутній науково-педагогічній діяльності.

Зокрема, можна творчо використовувати такі їх види та різновиди¹⁸: імітаційно-ігрові (метод інсценування, ділові ігри тощо), які вкрай необхідні для опрацювання методики як теоретичного, так і експериментального педагогічного дослідження в ході практичних занять;

нейгрові (аналіз конкретної ситуації або кейс-технології, мозковий штурм, метод круглого столу тощо), які доцільно творчо застосовувати для обґрунтування наукового апарату дисертаційного дослідження;

неімітаційні лекційні (лекція-бесіда, лекція-аналіз конкретної ситуації, лекція з використанням техніки зворотного зв'язку, лекція-консультація, лекція-прес-конференція, лекція із заздалегідь запланованими помилками тощо), які доцільно реалізовувати в процесі проведення лекційних занять для їх поживлення, активізації пізнавальних і ціннісно-мотиваційних підвалин навчальної діяльності майбутніх докторів філософії;

нетрадиційні семінарські (практичні) заняття (семінар-дискусія, семінар-взаємонавчання), як мають бути основними в процесі опанування методологічними, теоретичними, методичними та

¹⁸ Ягупов В. В. Неімітаційні активні методи навчання. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія* / відп. ред. Носенко Е. Л. 2000. Вип. 5. С. 78–85.

експериментальними проблемними питаннями діагностувальної діяльності майбутніх докторів філософії;

інтелектуальна розминка, яка має супроводжувати всі основні види навчальних занять зі майбутніми докторами філософії як сучасний ефективний методичний прийом як для актуалізації їх діагностувальних знань, так і для ціннісно-мотиваційного стимулювання їх творчої навчальної діяльності;

сократична бесіда, яка має супроводжувати всі основні види навчальних занять зі майбутніми докторами філософії як сучасний ефективний методичний прийом стимулювання їх теоретичного та практичного мислення.

Таким чином вищезазначені методи навчання та види навчальних занять будемо використовувати для опанування змістом спецкурсу, який включає такі головні теми:

Тема 1. Майбутній доктор філософії: роль, місце та основні функції як суб'єкта науково-педагогічної діяльності в системі вищої військової освіти.

Тема 2. Діагностувальна компетентність доктора філософії як складова військово-професійної компетентності майбутнього науково-педагогічного працівника у системі військової освіти.

Тема 3. Діагностувальна діяльність майбутнього доктора філософії як суб'єкта науково-педагогічної діяльності у системі військової освіти.

Тема 4. Методика розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії як суб'єктів науково-педагогічної діяльності у системі військової освіти в процесі освітньо-наукової підготовки.

Початок спецкурсу має бути спрямований на активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх докторів філософії та визначення рівнів сформованості всіх компонентів їх діагностувальної компетентності. Діагностувальним інструментарієм будуть різноманітні тестові та авторські методики, які обґрунтовані нами для оцінювання розвиненості їх діагностувальної компетентності¹⁹.

Пі час вивчення спецкурсу основними видами навчальних занять є *семінарські, групові та практичні заняття.*

¹⁹ Yahupov Vasyly, Plokhuta Igor. Criteria and indicators for assessing the diagnostic competence of future Philosophy Doctors in educational and scientific training process. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* : науковий журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. Г. Грибан]. 2023. Вип. 1 (111). С. 123–142.

2. Етапи, мета, види навчальних занять для розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії

Наголошуємо, що різні види навчальних занять творчо нами адаптуються в контекстну методику розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії, що відбувається поетапно. Для цього пропонуємо авторську методику «Діагностувальна компетентність майбутніх докторів філософії та її розвиток», яку доцільно реалізовувати в 3 етапи. Вважаємо, що самі етапи мають бути такими:

- ціннісно-мотиваційний;
- розвивальний;
- підсумковий.

Більш детально вони представлені в таблиці 1.

Так, перший етап – це **ціннісно-мотиваційний**, який спрямований на розвиток їх цінностей і мотивації діагностувальної діяльності, збагачування ціннісного ставлення до активності в навчальній діяльності, набуття діагностувальної компетентності для успішної майбутньої діагностувальної діяльності як педагога та науковця.

Основні завдання цього етапу такі:

- сприяння усвідомленню ними цінностей своєї майбутньої діяльності як суб'єкта військово-педагогічного процесу в ВВНЗ;
- сприяння позитивному ставленню до обраної професії, прагнення цілеспрямовано розвивати діагностувальну компетентність як суб'єкта діагностувальної діяльності в військово-педагогічному процесі ВВНЗ;
- сприяння свідомому виконанню функціональних обов'язків, прагненню досягнути розвиненості діагностувальної компетентності як суб'єкта науково-педагогічної діяльності;
- мотивування до активної навчально-пізнавальної діяльності для розвитку діагностувальної компетентності.

Вирішення цих завдань будемо методами, методичними прийомами та основними видами навчальних занять. Зокрема, такими: навчальні бесіди; дискусії; заохочення; повчальні історії, які ґрунтуються на досвіді викладачів і специфіці діагностувальної діяльності науково-педагогічних працівників; навіювання, яке впливає на почуття, а вже через них і на розум та волю майбутніх докторів філософії таким чином, щоб спонукатимуть до активних навчальних дій; анкетування; тестування; самоконтроль; самооцінювання.

За допомогою тестування та анкетування зможемо з'ясувати основні їх потреби, мотиви та цінності в майбутній діагностувальній діяльності, професійно важливі діагностувальні якості, які їм необхідні для успішного виконання військово-педагогічних діагностувальних завдань за призначенням, характер імовірних дій у стандартних і нестандартних ситуаціях діагностувальної діяльності в ВВНЗ.

Таблиця 1

**Етапи, мета, види навчальних занять для розвитку
діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії**

Етап	Мета	Завдання	Методичні прийоми, методи та засоби навчання	Види навчальних занять
1	2	3	4	5
Ціннісно-мотиваційний	Розвивати та збагачувати цінності і мотивацію у майбутніх фахівців	<ul style="list-style-type: none"> – сприяння усвідомленню ними цінностей своєї майбутньої діяльності як суб'єкта військово-педагогічного процесу в ВВНЗ; – сприяння позитивному ставленню до обраної професії, прагнення цілеспрямовано розвивати діагностувальну компетентність як суб'єкта діагностувальної діяльності; – сприяння свідомому виконанню функціональних обов'язків, досягнути високого рівня розвиненості діагностувальної компетентності як суб'єкта науково-педагогічної діяльності; – сприяння мотивуванню до активної навчально-пізнавальної діяльності у процесі розвитку діагностувальної компетентності. 	Навчальна бесіда, дискусія, навіювання, заохочення, особистий приклад викладача, анкетування, тестування, самоконтроль, самооцінювання	<ul style="list-style-type: none"> – лекційні; – групові; – практичні; – семінарські
Розвивальний	розвивати теоретичні та практичні знання щодо діагностувальної діяльності у науково-педагогічній діяльності, практичних умінь і здатностей щодо їх застосування у майбутній діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток творчого практичного – діагностувального – мислення як майбутнього військового педагога в науково-педагогічній діяльності; – розвиток діагностувальних навичок, умінь і здатностей як майбутнього суб'єкта науково-педагогічної діяльності; – розвиток професійно важливих діагностувальних якостей як майбутнього суб'єкта науково-педагогічної діяльності; – розв'язання певних проблем діагностувального характеру як науковцю та педагогу. 	Самостійна робота, вивчення спеціальної літератури, метод вправ, метод усного контролю, самоконтролю, ІКТ, презентації, навчальні бесіди та дискусії, тестування, самооцінювання	Всі види навчальних занять, які використовуються у вищій школі.

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
Підсумковий	успішну реалізацію попередніх етапів методики розвитку діагностувальної компетентності та педагогічне діагностування рівнів її розвиненості.	– сприяння розвитку їх практичних умінь самооцінювання як майбутніх докторів філософії; – з'ясування рівнів розвиненості діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії; – розвивати уміння корегувати свою діагностувальну діяльність, визначати шляхи досягнення її цілей; – сприяти відповідальному ставленню до себе як до суб'єкта діагностувальної діяльності.	Методи контролю знань, практичних навичок, умінь і здатностей актуалізації діагностувальної компетентності у науково-педагогічній діяльності	Практичні та контрольні

Основними видами навчальних занять на цьому етапі є лекційні, групові, практичні та семінарські заняття.

На другому етапі, який є *розвивальним*, здійснюється опанування важливими теоретичними та практичними діагностувальними знаннями щодо майбутньої діагностувальної діяльності, розвиток практичних умінь і здатностей щодо їх застосування у майбутній діагностувальній діяльності як фахівця-педагога. Усе це переважно відбувається за допомогою застосування активних методів навчання. Основна увага звертається на розвиток гнучкості та критичності практичного, тобто діагностувального мислення, розвиток здатностей у роботі з інформаційно-комунікативними технологіями та системного і творчого їх використання у діагностувальній діяльності в системі вищої військової освіти.

Основними завданнями цього етапу є такі:

- розвиток творчого практичного – діагностувального – мислення як майбутнього військового педагога в науково-педагогічній діяльності;
- розвиток діагностувальних навичок, умінь і здатностей як майбутнього суб'єкта науково-педагогічної діяльності в системі військової освіти;
- розвиток професійно важливих діагностувальних якостей як майбутнього суб'єкта науково-педагогічної діяльності;
- розв'язання певних проблем діагностувального характеру як військовому науковцю та педагогу.

Вирішення цих завдань будемо відповідними методичними прийомами, засобами, видами навчальних занять і методами розвитку діагностувальної компетентності – самостійна робота, лекція, семінар, групове та практичне заняття, вивчення спеціальної літератури, метод

усного контролю та самоконтролю, ІКТ, презентації, навчальні бесіди та дискусії, тестування, самооцінювання.

Отже, на цьому етапі пропонуємо використовувати всі види навчальних занять у вищій військовій школі, які є основними і впливають на розвиток теоретичних і практичних діагностувальних знань, навичок, умінь і здатностей.

Третій – *підсумковий* – етап, який передбачає перевірки успішності реалізації попередніх етапів методики розвитку діагностувальної компетентності. З цією метою проводиться педагогічне діагностування рівнів розвиненості діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії. Для цього використовується п'ять критеріїв – аксіологічно-мотиваційний, інтелектуальний, діяльнісний, психологічний і рефлексивний, які дають можливість системно охопити зміст їх діагностувальної компетентності та діагностувати її розвиненість. Ці критерії дають можливість з'ясувати такі дослідницькі аспекти щодо предмета нашого дослідження:

- ціннісне ставлення досліджуваних до своєї майбутньої діагностувальної діяльності та її мотивацію;
- володіння системою діагностувальних знань, яка необхідна для діагностувальної діяльності майбутнім докторам філософії для реалізації діагностувальної функції в педагогічній діяльності;
- володіння системою діагностувальних навичок і вмінь, яка їм необхідна для діагностувальної діяльності та здатність вибирати оптимальне рішення у діагностувальній діяльності;
- з'ясувати професійно-важливі діагностувальні якості досліджуваних як суб'єктів науково-педагогічної діяльності;
- з'ясувати сприйняття досліджуваними самих себе як суб'єкта діагностувальної діяльності.

Для кожного критерію підібрані певні показники для вимірювання відповідних компонентів діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії в процесі їх освітньо-наукової підготовки та визначено методичний інструментарій їх оцінювання.

Основні завдання етапу такі:

- сприяння розвитку їх практичних діагностувальних умінь самооцінювання як майбутніх докторів філософії;
- з'ясування рівнів розвиненості діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії;
- з'ясування уміння корегувати свою діагностувальну діяльність, визначати шляхи досягнення її цілей;
- сприяти відповідальному ставленню до себе як до суб'єкта діагностувальної діяльності.

Основна увага на даному етапі приділяється на розвиток діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії та педагогічне діагностування рівнів її розвиненості.

Вирішення цих завдань будемо такими методичними прийомами як методи контролю та самоконтролю.

Основними видами навчальних занять на цьому етапі є такі:

- практичні заняття;
- контрольні заняття.

Застосування цих видів навчальних занять дасть змогу максимально приблизити розвиток професійно важливих дослідницьких якостей як до майбутнього суб'єкта науково-педагогічної діяльності та враховувати реалії сьогодення, приймати рішення в умовах екстремальних (критичних) ситуацій. Основним видом навчальних занять є практичні заняття, а також ділова гра, на яких переважають вправи практичного характеру, що спрямовані на розвиток навичок, умінь і здатностей для успішної діагностувальної діяльності, а також аналіз професійних навчальних ситуацій, дискусія, рольова та ділова гра, методичні прийоми «мозковий штурм», «круглий стіл», прийоми контролю та самоконтроля.

ВИСНОВКИ

Отже, розвиток діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії є актуальним і досить важливим завданням на основних етапах їх освітньо-наукової підготовки у ВВНЗ, розв'язання якого передбачає розроблення та застосування відповідної авторської методики.

Обґрунтовано методику розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії як сукупності його основних етапів, які в свою чергу складаються зі відповідних принципів, методів, методичних прийомів, засобів і організаційних форм їх навчання як майбутніх суб'єктів діагностувальної діяльності в системі вищої військової освіти та сприятимуть розвитку їх цінностей і мотивації, теоретичних і практичних діагностувальних знань, навичок, умінь і здатностей, професійно важливих діагностувальних якостей як суб'єктів педагогічної діяльності у ВВНЗ.

З'ясовано, що цю методику можна успішно впроваджувати в освітньо-наукову підготовку, де її розвиток буде забезпечено за рахунок спеціального спецкурсу «Діагностувальна компетентність майбутніх докторів філософії та її розвиток». Основними видами навчальних занять під час вивчення спецкурсу є групові та практичні заняття. До змісту самого спецкурсу включені такі теми:

– майбутній доктор філософії: роль, місце та основні функції як суб'єкта науково-педагогічної діяльності в системі вищої військової освіти;

– діагностувальна компетентність доктор філософії як складова військово-професійної компетентності майбутнього науково-педагогічного працівника у системі військової освіти;

– діагностувальна діяльність майбутнього доктора філософії як суб'єкта науково-педагогічної діяльності у системі військової освіти;

– методика розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії як суб'єктів науково-педагогічної діяльності у системі військової освіти в процесі освітньо-наукової підготовки.

Розроблено основні етапи реалізації методики розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії – ціннісно-мотиваційний, розвивальний і підсумковий.

З'ясовано, що розроблена авторська методика сприятиме систематизації та поглибленню теоретичних діагностувальних знань, розвитку діагностувальних навичок, умінь і здатностей майбутніх докторів філософії, вдосконаленню професійно важливих діагностувальних якостей, які складають основу їх діагностувальної компетентності.

АНОТАЦІЯ

Проведено аналіз наукових поглядів щодо поняття «методика».

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукової літератури; узагальнення, інтерпретація та конкретизація отриманих теоретичних та емпіричних даних; розроблення методики розвитку діагностувальної компетентності.

Запропоновано авторське визначення поняття «методика розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії». Визначено методичні підходи до обґрунтування цієї методики, принципи, основні етапи, мету, завдання, зміст, види навчальних занять, інструментарій.

Виявлено основні етапи авторської методики (ціннісно-мотиваційний, розвивальний і підсумковий), що розкриває всі етапи, мету, завдання, методи і засоби навчання та види навчальних занять.

Розкрито та обґрунтовано важливість запровадження спецкурсу «Діагностувальна компетентність майбутніх докторів філософії та її розвиток» для розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії.

Література

1. Бойко О. В. Формування готовності до управлінської діяльності у майбутніх магістрів військово-соціального управління. Дис. ... канд. пед. наук. 13. 00. 04 / Бойко О. В. К., 2005. 244 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Козубцов І. М., Ягупов В. В., Мараховський Л. Ф. Теорія і практика підготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників поза магістратурою і аспірантурою: монографія. К.: ДЕТУТ, 2017. 299 с. http://lib.detut.edu.ua/files/Nauk_trud_vukladahiv/Fakultet%20Infrastruktur_rухomuy_sklad%20%e2%80%9d/Kafedra_avtomat_integrovani/nauk_tr_vukl.pdf
6. Козубцов И. Н., Ягупов В. В., Таршилова Л. С., Козубцова Л. М. Теория и методика профессионального развития научно-педагогических работников: в аспекте методологической культуры: монография. Уральск: ЗКАТУ им. Жангир хана, 2016. 312 с. ISBN 978-601-319-027-3.
7. Свистун В. І. Інтерактивні методи навчання взаємодії суб'єктів управління системи професійно-технічної освіти. *Проблеми освіти*. 2014. Вип. № 78, Част. І. С. 72–77.
8. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. К.: «ЕКМО», 2011. 320 с.
9. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: Академвидав, 2006. 352 с.
10. Ягупов В. В. Компетентностный подход к профессиональному образованию. *Отечественная и зарубежная педагогика*. 2012. № 2(5). С. 48–54.
11. Ягупов В. В. Методи навчання військовослужбовців. *Збірник наукових праць Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України* / гол. ред. Ріпа Л.І. 2000. N 4(17). С. 80–85.
12. Ягупов В. В. Неімітаційні активні методи навчання. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія* / відп. ред. Носенко Е. Л. 2000. Вип. 5. С. 78–85.
13. Ягупов В. В. Основи військово-дидактичних знань: навч. посіб. К.: РВЦ «Київський університет», 1999. 400 с.
14. Ягупов В. В. Професійна суб'єктність, суб'єкт військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної

підготовки офіцерів. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання* : монографія / за заг ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 223–233. <http://lib.iitta.gov.ua/705111/1/>

15. Ягупов В., Свистун В., Погребняк Д. Методи фізичного виховання майбутніх фахівців у закладах вищої освіти та їх класифікація. *Військова освіта* : збірник наукових праць Національного університету оборони України. 2021. № 44. С. 328–343.

16. Yahupov Vasyl, Plokhuta Igor. Criteria and indicators for assessing the diagnostic competence of future Philosophy Doctors in educational and scientific training process. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* : науковий журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. Г. П. Грибан, відп. ред. Н. А. Сейко]. 2023. Вип.1 (111), с. 123–142.

Information about the authors:

Yahupov Vasyl Vasylovych,

Doctor of Pedagogical Science, Professor
National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy
28, Povitroflotskiy avenue, Kyiv, 03049, Ukraine

Plokhuta Igor Serhiyovych,

Adjunct
National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy
28, Povitroflotskiy avenue, Kyiv, 03049, Ukraine